

Korfker Architecten
t.a.v. dhr A.A. Korfker
Postbus 110
8300 AC Emmeloord

Modderman Flora & Fauna

Kleine Molenstraat 1A KvK: 02091053
9711 CZ GRONINGEN BTW: NL194570034B01
06-29121507 bank: 1299747 (ING)
modderman.ff@home.nl

Groningen, 25 augustus 2011

betreft: rapportage aanvullend faunaonderzoek Heidebeek Mussenkampseweg 32 te Heerde

Geachte heer Korfker,

In deze notitie vindt u de rapportage van het aanvullend faunaonderzoek aan de Mussenkampseweg 32 te Heerde, in het kader van uw plannen tot sloop, nieuwbouw en uitbreiding van het complex. De locatie was in september 2010 al onderzocht in het kader van een quickscan flora en fauna, waarbij op de avond van 28 september een vleermuisinventarisatie is uitgevoerd. De houten gebouwtjes met stenen schoorstenen en de stenen gebouwtjes met houten berging moeten worden gesloopt. Zij bleken mogelijk geschikt als verblijfplaats voor vleermuizen en als nestgelegenheid voor vogels, met name huismussen (*Passer domesticus*). Vleermuizen zijn strikt beschermd volgens de Europese Habitatrichtlijn bijlage IV. Van de huismus zijn de nestplaatsen jaarrond beschermd. Er werd geadviseerd in het voorjaar van 2011 nog twee bezoeken af te leggen om het voorkomen van deze soorten te onderzoeken. In de periode van half mei tot half juli vormen vleermuizen kraamkolonies. Het broedseizoen van vogels duurt van half maart tot half juli, maar kan voor enkele vogelsoorten afwijken. Zo broedt de huismus van eind maart tot in augustus.

Tijdstip en omstandigheden onderzoek

De gebouwtjes lijken slechts matig geschikt voor vleermuizen: alles goed afgedicht, er zijn geen spleten en spouwmuuren en bijna geen toegankelijke zolders (voor bijvoorbeeld grootoorvleermuis *Plecotus auritus*). De enige voor vleermuizen toegankelijke zolder was die van een berging. Deze is door een spleet bekeken. Daar zijn geen uitwerpselen of prooi-resten gevonden. Daarom is in eerste instantie volstaan met een bezoek in het najaar en twee aanvullende bezoeken in het voorjaar, in tegenstelling tot de twee najaarsbezoeken die door het vleermuisprotocol (Gegevensautoriteit Natuur i.s.m. Zoogdiervereniging en Ministerie van LNV) worden voorgeschreven.

Op 15 september 2010 is Roel Modderman aanwezig geweest, maar verslechterde het weer rond zonsondergang. Vervolgens is op 28 september een bezoek afgelegd. Dit begon bij de gebouwtjes rond uitvliegtijd en verplaatste zich in de 3 uur daarna naar de singels voor inventarisatie van de jachtgebieden. Normaal gesproken zou voorgesteld zijn om een tweede bezoek af te leggen, maar daar had voor de gewone dwergvleermuis tenminste 10 dagen tussen moeten zitten, voor andere soorten nog meer, waardoor men na de voorgeschreven onderzoeksperiode zou zijn uitgekomen.

Het aanvullend onderzoek is uitgevoerd op de avond van 11 juni en de ochtend van 20 juni 2011. Het avondbezoek duurde van 21.30 tot 23.10 uur, het ochtendbezoek van 3.45 tot 5.20 uur.

De weersomstandigheden waren in beide gevallen gunstig. Op de avond van 11 juni was het windstil, helder tot licht bewolkt en lag de temperatuur rond de 16 °C. De zon ging onder om 21.59 uur. Op de

ochtend van 20 juni was het koel (9 °C), er stond een matige wind (kracht 3) en het was half tot licht bewolkt. De zon kwam op om 5.20 uur.

Aanvankelijk was het tweede bezoek 11 dagen na het eerste bezoek gepland, vlak voor de informatiebijeenkomst op woensdag 22 juni, maar vanwege dreigende slechte weersomstandigheden is het twee dagen vervroegd, terwijl het protocol minimaal tien dagen tussen beide bezoeken voorschrijft. Vanwege de bijeenkomst stond de tijdsplanning enigszins onder druk.

Mede naar aanleiding van opmerkingen van de Vleermuiswerkgroep Gelderland (VleGel) is besloten om nog een derde veldbezoek te brengen. Doelen hiervan waren om een tweede najaarsbezoek te brengen gericht op paarverblijfplaatsen van de Gewone dwergvleermuis en aanvullende waarnemingen te doen ten aanzien van het voorkomen van de Gewone grootoorvleermuis. Dit bezoek vond plaats op de avond van 15 augustus met helder weer en een temperatuur van 15 °C. Er stond weinig wind. Het avondbezoek duurde van 20:45 tot 23:15 uur.

Methode

Op de avond van 11 juni is eerst gelet op het voorkomen van broedvogels in en rond de te slopen gebouwen, met name huismussen. Broedvogels met eieren of jongen laten zich herkennen door nestindicerend gedrag als alarm en voedselvluchten. Deels overlappend met de broedvogelinventarisatie vond de vleermuisinventarisatie plaats. Dit gebeurde vanaf 21.45 uur door rond de gebouwen te lopen en op zicht en gehoor te zoeken naar uitvliegende, jagende en passerende vleermuizen. Het was helder weer. Vleermuizen vliegen dan met of na zonsondergang uit. Het is onwaarschijnlijk dat er vleermuizen zijn gemist.

Op de ochtend van 20 juni is begonnen met de vleermuisinventarisatie. Hierbij is gelet op zwermende vleermuizen, die gedurende korte of langere tijd rond de invliegplaats vliegen alvorens ze het gebouw invliegen. Daarnaast is weer gezocht naar jagende en passerende vleermuizen. Rond zonsopkomst is opnieuw gelet op het voorkomen van broedvogels. Tot dat tijdstip duurde ook de vleermuisinventarisatie.

Op de avond van 15 augustus is bij de gebouwtjes vanaf twee kanten gepost met het oog op het uitvliegen en territoriumgedrag van vleermuizen. Nadat er geen uitvliegende vleermuizen meer te verwachten waren, is ook de rest van het terrein geïnventariseerd.

De vleermuisinventarisatie vond plaats met behulp van de ultrasoondetectoren Petterson D100 (eerste bezoek), D240x (tweede bezoek) en D240x/QMC mini-3 (derde bezoek). Hiermee worden de ultrasone geluiden van vleermuizen, die zij gebruiken voor de echolocatie (sonar), voor de mens hoorbaar gemaakt. De meeste soorten kunnen aan de hand van deze geluiden worden gedetermineerd. Soms is hiervoor analyse van het opgenomen geluid in een spectrogram (ook wel sonogram) noodzakelijk. De onderzoekers zijn bioloog met specialisatie ecologie. Drs. Roel Modderman heeft vele jaren ervaring met broedvogel- en vleermuisinventarisaties. Drs. Peter Vos heeft enkele jaren ervaring met vleermuisonderzoek, met name de algemene soorten.

Resultaten

Vleermuizen

Tijdens het avondbezoek op 11 juni vloog om 22.07 uur de eerste gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*) over de houten gebouwtjes. Onduidelijk was of deze uit de gebouwtjes afkomstig was. De schoorstenen vormen een mogelijke verblijfplaats. De rest van de gebouwtjes is goed afgetimmerd. Rond 22.30 uur jaagden hier twee exemplaren van de gewone dwergvleermuis. Ten westen van de stenen gebouwtjes jaagde vanaf 22.20 uur een gewone dwergvleermuis. Om 22.23 uur vloog een dwergvleermuis (*Pipistrellus spec.*), mogelijk ruige dwergvleermuis (*Pipistrellus nathusii*), vanaf de bosrand over de stenen gebouwtjes richting het zuiden.

Vanaf ongeveer 22.20 uur jaagden drie laatvliegers (*Eptesicus serotinus*) boven de open plek ten zuiden van de bosrand en de stenen gebouwtjes. Ze vlogen ook langs de bomen rondom de zuidelijk van de gebouwtjes gelegen sprengenkop en over de nabijgelegen graanakker. Eén van de drie laatvliegers was vanuit het zuidwesten over deze akker komen aanvliegen. Mogelijk bevindt een kolonie laatvliegers zich ten zuiden of westen van de Heidebeek.

Op de ochtend van 20 juni jaagden van tijd tot tijd twee gewone dwergvleermuizen boven het onderzoeksterrein. Eerst vlogen ze vooral rond de stenen gebouwtjes, later boven de houten gebouwtjes en langs de boomtoppen van de bosrand en de boomsingel, die ten noorden van de gebouwtjes loopt. Toen is er nadrukkelijk op gelet, of ze in de schoorstenen van de houten gebouwtjes zouden invliegen. Dat gebeurde niet. Ze leken rond 4.45 uur naar het noorden te vertrekken. In- of uitvliegende vleermuizen zijn in het geheel niet waargenomen. Het is onwaarschijnlijk dat er invliegende vleermuizen zijn gemist vanwege stoppen rond zonsopkomst (opm.: er is niet te vroeg gestopt). De laatste vleermuizen zijn om 4.45 uur waargenomen, ruim een half uur voor zonsopkomst. De maximale aantallen en de soorten vleermuizen, die vastgesteld zijn, worden vermeld in tabel 1.

Op de avond van 15 augustus werd al om 21:05 een gewone dwergvleermuis waargenomen aan de noordzijde van de stenen huisjes. Om 21:17 werd een gewone dwergvleermuis roepend door beide waarnemers waargenomen boven de stenen huisjes. Om 21:18 vloog een laatvlieger ter hoogte van de boomtoppen over de stenen huisjes in zuidoostelijke richting. Om 21:21 werden twee gewone dwergvleermuizen foeragerend waargenomen rond de boomkronen ten zuiden van de houten huisjes. Om 21:23 werden enkele gewone dwergvleermuizen foeragerend waargenomen rond de boomkronen ten zuidwesten van de stenen huisjes. Om 21:25 vloog een gewone dwergvleermuis kleine rondjes om een pvc-schoorsteen middenop het meest oostelijke stenen huisje, waarbij hij af en toe het dak aantikte. Gedurende de rest van de avond was er regelmatig 1 gewone dwergvleermuis die foerageerde aan de oostzijde van de stenen huisjes.

Zwermgedrag werd ook waargenomen aan het woonhuis aan de voorzijde van Heidebeek, waarbij een gewone dwergvleermuis de dakaftimmering aantikte. Langs de zuidelijke spreng foerageerden enkele gewone dwergvleermuizen. Ook werd hier meermalen de Franjestaart waargenomen, hetgeen door analyse van geluidsopnamen kon worden vastgesteld. Ook aan de noordoostzijde foerageerden enkele gewone dwergvleermuizen.

Tabel 1. Maximale aantallen waargenomen vleermuizen rondom de gebouwen

Soort	Latijnse naam	maximaal aantal, gedrag	locatie
Gewone dwergvleermuis	<i>Pipistrellus pipistrellus</i>	3 jagend	rond de gebouwtjes
Dwergvleermuis	<i>Pipistrellus spec.</i>	1 op vliegroute	van bosrand richting zuiden
Laatvlieger	<i>Eptesicus serotinus</i>	3 jagend	ten zuiden van bosrand en stenen gebouwtjes

Broedvogels

Op beide dagen zijn diverse soorten broedvogels waargenomen in het terrein. Ze worden genoemd in tabel 2. Van de meeste soorten is op beide bezoekdata zang (territoriumindicerend gedrag) gehoord. De meeste van de waargenomen vogelsoorten broeden in bomen of struikgewas. Alleen de koolmees (*Parus major*) en grauwe vliegenvanger (*Muscicapa striata*) kunnen ook in holten van gebouwen broeden.

De grauwe vliegenvanger, die in Nederland in aantal afgenomen is en daarom als *gevoelig* op de Rode lijst staat, is op de avond van 11 juni gezien. Hij alarmeerde op de nok van het hoofdgebouw en

vloog richting de bomen rondom de sprengenkop. Waarschijnlijk had hij op een van deze plaatsen zijn nest in een halfopen holte. Op de ochtend van 20 juni is de grauwe vliegenvanger, net als de koolmees, zingend waargenomen.

Op geen van beide veldbezoeken is nestindicerend gedrag van broedvogels bij de te slopen gebouwtjes waargenomen, zoals voedselvluchten naar een nest onder de dakpannen of in een schoorsteen. De huismus, waarvan de nestplaatsen jaarrond beschermd zijn, is op de Heidebeek afwezig.

Tijdens het derde bezoek werden zowel volwassen en jonge bosuilen als volwassen en jonge ransuilen gehoord. De ransuilen bewogen zich door de bosjes langs de spreng. De bosuilen werden eerst ten zuiden van Heidebeek gehoord en later in het bosje ten noordwesten van de gebouwen.

Tabel 2. Waargenomen vogelsoorten rondom gebouwen

soort	Latijnse naam	gedrag	broedlocatie
merel	<i>Turdus merula</i>	zang	struikgewas, lage bomen
zanglijster	<i>Turdus philomelos</i>	zang	struikgewas, lage bomen
roodborst	<i>Erithacus rubecula</i>	zang	struikgewas
zwartkop	<i>Sylvia atricapilla</i>	zang	struikgewas
boomkruiper	<i>Certhia brachydactyla</i>	zang	boomholten, achter schors
boomklever	<i>Sitta europaea</i>	contactroep	boomholten, nestkasten
koolmees	<i>Parus major</i>	zang	boomholten, andere holten, nestkasten
groenling	<i>Carduelis chloris</i>	zang	bomen
houtduif	<i>Columba palumbus</i>	zang	bomen
grauwe vliegenvanger	<i>Muscicapa striata</i>	zang, alarm (nest)	halfopen holten in bomen en gebouwen

Conclusie en advies

Jaarrond beschermde nesten van vogels zijn niet aangetroffen in de te slopen gebouwen en de te kappen bomen.

Ten aanzien van vleermuizen is alleen een nazomer- en paarverblijfplaats mogelijk van de gewone dwergvleermuis in één van de stenen gebouwtjes. Het gaat daarbij om één territorium (zowel in de herfst 2010 als bij het veldbezoek van 15 augustus 2011 één roepend individu bij de stenen gebouwtjes, in de herfst 2010 was er bovendien een roepend individu langs de zuidelijke spreng en een roepend individu in de uiterste noordoosthoek van het terrein). Er is gebleken dat de stenen gebouwtjes niet in gebruik zijn als kraamverblijfplaats. Bij de houten gebouwtjes is geen vleermuisactiviteit anders dan foerageergedrag waargenomen, evenmin als bij de te kappen bomen. Zomer- en paarverblijfplaatsen kunnen overgaan in winterverblijfplaatsen. Winteronderzoek in de gebouwtjes is niet mogelijk vanwege ruimtes die niet zijn te overzien, zoals in de meeste woonhuizen. De grotere gebouwen, die blijven staan, worden geschikter geacht voor zomer-, paar- en winterverblijfplaatsen van vleermuizen (alle soorten) dan de te slopen stenen en houten gebouwtjes.

Geadviseerd wordt om in de directe omgeving vleermuiskasten op te hangen aan de te handhaven bomen in de directe omgeving die dienst kunnen doen als paarverblijfplaats (deze zijn o.a. verkrijgbaar bij Vivara en Waveka). Het is belangrijk om meerdere kasten aan te bieden, zodat vleermuizen daaruit de meest geschikte kunnen kiezen. Een aantal van 5 is voldoende. De kasten zullen al enkele weken voorafgaand aan de sloop moeten hangen aan de zuid- of zuidwestzijde van de betreffende bomen.

Bij de sloop zullen eerst gaten gemaakt moeten worden, door het pannendak gedeeltelijk te verwijderen op verschillende plaatsen. Hierdoor wordt een eventueel aanwezige vleermuis verstoord en kan een andere plaats opzoeken.

Door de sloop van de gebouwen en daaropvolgende nieuwbouw kunnen tevens de plaatsen, waar vleermuizen jagen of vogels broeden, iets verschuiven. Er blijft echter voldoende gelegenheid voor jagende vleermuizen of broedende vogels.

Ik hoop dat ik u hiermee voldoende heb geïnformeerd,

Met vriendelijke groet,

Roel Modderman
Peter Vos